KRVAVI PLES

na pomičnoj vrpci — matoš — nož — mladost među bodežima — nad odrom propale djevojke — pjesma o topovima — hiljadudevetstotridesetšesta — prosinački dan — tužaljka za izgubljenim vremenom — slutnja sutrašnje jave — balada o mariji — mrtva jesen — na grobu ivana kozarca — brodovi prolaze — djetinjstvo — marija rastanak — tuga u očima proljeće i t. d.

IVO BALENTOVIĆ

24416

Ivo Vučićević

800

BALENTOVIĆ

KRVAVI PLES

Od I. Balentovića do sada je izašlo:
»Zivot za opanke« novele, Zagreb 1936.
Cijena Din 10·—
Knjiga se naručuje kod Pododbora Matice Hrvatske
u Županji.

Tisak tiskare IVAN LESNIK, Jastrebarsko.

Ivo Balentović

KRVAVI PLES

ŽUPANJA / MCMXXXIX

Izdanje Pododbora Matice Hrvatske u Županji s potporom
Pododbora u Vinkovcima.

I

Krvavi ples

Zaplesat ćemo krvavi ples
i protiv svoje volje.
I sići svi u jame crne, nakon bijelih nada
u Ljepše i Bolje.

Zaplesat ćemo krvavi ples
i svi će krepati snovi,
minuti žene i ruže i masni objedi.
Njuška će pseća nad nama se raspetima
odurno ceriti i lajati o slavi
i oružja blistavoj pobjedi.

I bit će tmina i pucnji i jauk,
i bivši ljudi krpe gnjilog mesa.
Na tornjevima: dvanajst crnih sati.
Pomračenje uma i nebesa.

I bit će tužno i bit će nam jasno:
povratka nema, vraćat se je kasno.
Iza strahota iza crne provalije,
iza cirkuske jezive anomalije,
iza krvavog plesa —
jezive kaše ljudskih kostiju i mesa
doći će tihi dan i tihi san,
nad tminom divlji krik i zanosan
razuma znak — da je veliki Pobjednik
Slobodnog Čovjeka nesatrti lik!

Zaplesat ćemo krvavi ples
i protiv svoje volje.
I pasti i sustati i minuti iza svih želja —
da bude ljepše i bolje.

Na pomičnoj vrpci

Trepere svjetla pored blatnog druma.
Signali patnje u tvorničkom mraku.
Telefonske žice zuje u zraku
i večer se olovna nalegla na prsa.
Iskašljuje djevojka pluća u vlazi tužnog stana,
dvadeset i dva ljeta i život samostana.
Sva radost, sva mladost — tvornice šum,
kišno veče, provincija i blatni jesenji drum.

U šljiviku na grani zriju plodovi plavi.
Od kiše jedraju, pucaju, šećerni sok se cijedi.
A tebi — rentgenski motre pluća. U crnoj javi
suzama ti zalite oči i pogledi,
ko predsjaj samrtnog hropca i vječnog sna što slijedi.
Tvoj ubojica — crna tvornica!

Za tobom plaču polja i šljivici, tuguju vinogradi,
širina mirisnih njiva, slatkoća sazrelog ploda.
Bijeg iz sela bacio tijelo ti krhko u novi mulj.
Pomična vrpca i psovke i novi jadi
i sivo lice, koje želi da mu se tijela tvog zreloća poda...

Umrijet ćeš! Cvast će voćke i strujat pomamna krv.
Tvornica mladost će tvoju progutati,
za tebe zamjenu svježu si naći.
I kad će lješinu ti ukočenu taći
odvratni crv —
na tvom će mjestu mladost druga stajati.
Mikrofon će nad glavom žrtve lajati,
da je zavara: kako će do sreće doći...
da joj slaže odvratno, kako ne će —
stazom tvojom poći.

Matoš

Kad misao sjeti na pojave što vabe slinu
da pljuvačkom iskališ duše ogorčenje,
bodljike bolne nemoći u srce se zarinu,
jer blijeda sjenka silno ti je htijenje:
da gladni imadu hljeba i bosi obuću steknu;
Da zgaženi i batinom premlaćeni ne pokleknu
i riječ slobodnu, riječ svjetlu reknu...

Zapeče ko gnojna rana novinska senzacija gnjila,
kako se u središtu naše kulture časti nacija:
s revijom pasjom „dama i njen pas" i sličnima
istoga stila,
dok selo drago, idilično, biva gnječeno i tlačeno
s porezima i nametima, jer ništa nije plaćeno.

Ulije ti misao svijest o bijedi naše bijede;
upali u tebi fenjer koji u praznini sablasno svijetli;
spoznaješ i žive slike slijede:
kako odjeće, šarenih krpa sklad lubanjsku šupljinu
skriva,
kako je kultura jednih bijedna i siva,
a kako su drugi umirali u vlazi sušičavog stana;
kako je sjao ko baklja nekad Matoš usred krvavih
rana,
ko luč mu sjalo ime, a tijelo u kirurškoj sali
gnjilog se trzaše grkljana, jer rana muči i pali;
rana ne pita srce: da li bi živjeti htjelo
za domovinu, kojom trešte glazbe i pijani karnevali —
rana samrtnim mukama muči tijelo.

Zatitra ti misao u svijesti, kako iza 25 ljeta
od smrti tog genija najumnijeg zemlje sina
prokletstvo hodnicima naših lubanja šeta
i u njem ogrezla je domovina.

I zalud se pišu knjige, kad ih se slabo čita,
za mastan obrok šnicla čitalac rađe pita;
za smijehom žene i tamburom srce hita.
A zvuk sa tambure kulture ko prognani hajduk
se skita,
premlaćen i ispaćen, on se u vašaru foksa i tangolita
ko prebito pašče mota i ne čuje, nitko se na njega
ne odaziva,
iznemogla je moć novinskih skutrenih proglasa i
poziva,
u automat bifeu na sendviču ushićeno leži oko.

Priređuju se i banketi na podlozi zvečeće monete
u čast mrtva Imena koje zaslužno čast zaslužuje,
pije se vino i nitko se ne sjeti da ruke jednog
kostura prokletstvom prijete,

lubanja prezirom ceri, a grobni humak optužuje.
Pije se vino u čast mrtvaca koji je sagnjio,
a u životu žedan je i izmučen prosjački lutao svijetom
s čežnjom u duši, s nožem u srcu, u oku dubokom
sjetom.

I gospoda bijelih ruku u rukavicama slave mrtvo,
blješteće ime!
A živ taj bijednik htio da spomenik digne naciji;
u prnjama, gospodo, u prnjama slagao je rime —
da krepa ko šugavo pseto, kraj tuđeg plota —
i onda istom dobije priznanje,
a siti i ugojeni članovi humanih društava da se
prodiče njime —
s prosjakom, koji sklopi trudne oči ko sirota,
bez fraka, novca, časti i života.

Nož

Iz njuške prostačke kulja oduran vonj.
Nož steže čvršće ubojnička ruka.
Batine fijuk. Sudar u mraku.
I tresak, tupi odjek crnog zvuka.
Svježe, crvene krvi topli vonj —
i jauk. Cestom jurne konj,
bijegom zvoni kopitâ mu buka.

Leži u mraku tijelo bez pokreta.
Negdje zalaje pas, negdje srce umire.
Negdje ruka suzu pokajničku otire.

Nož na cesti krvav u blatu leži,
usirena krv prokletstvom reži.
Noć ko mračni vlak već bježi.
Stiže dan blještaviji i sjajniji od zlata,
i otvara šuteć — teška tamnička vrata.

Mladost među bodežima

1

Mladost ko vitka, ljupka, balerina
Svježa i b'jela, topla, razigrana
Izvodi ples svoj među bodežima
U atmosferi pijanoga dana.
Djetinjski vedra, nakićena snima
Poletjela bi do silnih visina.

2

Posrće mladost. Ranjena krvari.
Smijeh joj drzak sočne usne kiti,
Dok joj vedrinu talas jeze kvari:
Dokle će među bodežima biti
Ranjena i još divlje razigrana
I kad će dostić sunce svojih dana?

3

Mladosti divna! Crni naši dani!
Okrutna sila besćutno nas gazi.
Trnje je oštro na proljetnoj stazi.
Venu već tiho miris-jorgovani.
Zgaženo srce — ugašena sreća,
Brige i sjeta sve veća i veća.

Nad odrom propale djevojke

One ledene siječanjske noći
u vašarskoj graji i dimu cigareta —
cvjetaše divno dvadeset ti ljeta.
Tada me ljubavlju divljom takoše tvoje oči.
One pijane, one dirljive noći . . .
— — — — — — — — — — — —

A sada si ispružena, u usni ti je krv ledna i oko stakleno škilji,
bez pokreta si, u ovoj mračnoj špilji.
Vani se grob već kopa, jama se crninom ceri,
jama će tijelo ti proždерati nesretna Evina kćeri,
sada — kad su ga ispili tatovi, izgužvali i popljuvali.
Nekad je noga ti laka kročila poljem
i šumskom stazom, tratinom cvijetnom, između glogova žbunja;
srce se nadalo životu vedrijem i boljem
u kome dah se smrti predvorjem duše ne šulja,
već tiho nebo plavi bez pseće patnje i mulja.

Snovi su prošli, minuli i plinuli.
Život je tebe zgazio i mladost otrovana, mrtva je klonula.

Uže je nemilo steglo ti bjelinu vrata
i grudi milovane, gole, u noćima svakog sata,
ne nadimlju se više, ne kuca srce nujno.
Smirenje uze tijelo nečujno.

I sada si tu, na odru, mrtva i skoro, za koji trenutak
bjelina puti mliječne, oblina tijela i sklad vitkog stasa
sići će dolje i zemlji se bujnoj majčici predati,
sići će dolje tri metra bez protesta glasa.

A dotle će u svijetu, psećje vrijeme, nevinosti nove
derati
i mladost trovati i komade krvavog mesa žderati.
Sestre će tvoje padati i propadati,
sestre će u beznadnim danima sreći se nadati.
Smrt će mladost ponosnu, mladost prkosnu kositi,
stvarati grobove nove, zaboravljene i osamljene
koje nitko ne će
s bolom u srcu pohoditi i suzom orositi.

Pjesma o topovima

(A. M.)

Topovi su crni simboli! Nemani gadnih ždrijela!
Mrke im sjene se protežu uzduž svjetskih drumova.
Na raskršćima gasnu svjetla bijela.

Skladno poredani stoje u dugome nizu,
i namršteni, psećim zubom reže;
sanjaju o novim pokoljima koji su blizu.
I vedri sati u mrkim danima bježe,
gube se, rasplinju i nestaju —
prokletstva krvavog pokolja ne prestaju.

Topovske su cijevi mračne kao vrijeme,
mržnja barbarska sije ludosti sjeme.
Španija, Kina, krvava Palestina —
u čast današnjeg dana nek' zasvira violina!
Napijmo se na rastanku ludog vina.
Već sutra — pamet i napor, diplome, dragulji i
bjelina krina,
sve će možda biti trulo meso, krpe, gnojne gvalje,
sutra ćemo svi u groba gladne ralje.

Topovi crni simboli mraka i grobne ledene jeze.
Drumovi. Ruže. Leptiri. Šarene breze.
Djevojke, poljupci, ljubavi i glazbe i lampioni,
šarene latice, slasti i večernji sjetni zvoni,
već skoro, već brzo možda će nas nestati,
za vječnost će srce kucat prestati.
Jer sada već padaju negdje odredi mladosti zrele,
krvave su domoljubne fraze, razdrte zastave bijele!
Sve nestaje i prestaje i ljudi u vječnost sele.
I gasnu mrtve oči na rubu groba,
porugom ceri se usna, svi su blistavi govori mašta
i laž i podlost nesretnoga doba,
kada se mladost od zvijezda prašta . . .
Jedno su lijepe riječi molitve i ameni,
ženevskih zdravica bljutavosti prameni —
a drugo su topovski metci crni, jezivi i plameni!

Hiljadudevetstotridesetšesta

Hiljadudevetstotridesetšesta je prošla kao tužan zvuk
stare, razdrte harmonike.
Ona je minula. I muk
prosjekla resko su silvestarska zvona
crkava, gdje sanjaju svetačke slike.

Prošla je u znaku abesinskog rata i novinskih
senzacija.
u znaku krvavih španskih barikada.
Čuli smo stalno: kako vrijednostima cijena pada,
i koliko je mrtvih i kako se desila avijonska
katastrofa.
Čuli smo, kako je tužan život i plačno mu lice
kao ova strofa,
kao ispalo oko gnjijuće ptice.

Španija, Španija! — novinski stupci kričahu.
A starci su zdvajali.
Penzionirci korupcionaške afere nedogledne zbrajali
i u čudu vrtili vratom i česali lubanje gole,
zgrčenih lica od spoznaja koje bole.

A na banketima i skupštinama ječale su kao pijana
fanfara
riječi o potrebi rješenja hrvatskog pitanja;
i avanturisti, željni mekih fotelja lutahu ko mudrost
prastara
prazninom naših lubanja, gdje nema svitanja . . .
Politički kameleoni brbljahu tri i pol sata,
kako se brinu za budućnost naroda Hrvata,
a u šušnju novca i svilenih svojih kravata
uživahu u udobnom apartmanu prvoga sprata.

Beštija podmukla ta 1936. prošla je kao bludnica,
i odnijela mnogo života, mnogo je mladosti skosila
s paragrafom o zaštiti neke fikcije koju je stvorio
đavo,
mnogim je majkama oči suzama orosila.
Grobne je podigla humke. Donijela krvničke procese
gdje su mitraljezima strijeljali lopovi — hulje,
ta blažena, žuđena i slavljena 1936. —
što nas je ranila na hiljadu mjesta.

Došla je opet nova, s novim nadama i novim jadima
I umiru starci i kunu i spominju mladost
i ostavljaju sve na nama mladima.
Neka se mi koljemo i grizemo i bodemo,
sve dok, kao i oni, sa bine ne odemo.

II

Prosinački dan

(Pok. Jakovu Jelašiću)

Tužan je dan i padaju kiše i gnjiju krizanteme.
Ljudi pognuti ko sjene gaze umornog koraka ljepivo
blato.
Kao brbljave čavke čavrljaju novine o slomu
francuskog štrajka
i kako su negdje pucali žandari, a iz Evrope odlazi
zlato.

Brat je zaklao brata. I točka. Padaju sitne, dosadne
rosne kiše.
Isceren prosinački dan liježe na krovove pospanih
kuća.
Na napuklom jarbolu zastava slobode lažne se njiše.
Simbol jalove bijede i života sagnjilih pluća.

Sve je tmurno i oblaci nad selom i oblaci iznad
Evrope.
Žude sva srca da se razgali obzorje i neba sijevne
modrina.
Da minu mrke vode, kaljuže, mukli koraci i
prosjačke stope.
Da snijeg padne i kucne pjesme čas i cilik violina.

Zvone zvona i jutro minu i noć i tužno primiče
vrijeme.
Žene iza prozora (siva lica) čitaju ljubavne romane.
Davno crknute ribe u bocama trunu. Svenule su
krizanteme.
Idu ljudi sjetnih očiju, idu — u nove dane.

Tužaljka za izgubljenim vremenom

(Mrtvim drugovima)

Nadanja vrijeme je prošlo i stalno prolazi i teče.
Jutro. Dan sa suncem na tanjuru. Veče.
Stara rana sve nas više peče,
i nemir krvi bolesne žile gnječe.
A vrijeme je minulo i ne će se nikad vratiti,
prazni dani crnom se porugom cere.
Ciljevi će promašeni krvavim dankom se platiti,
jer zalud je negdje potekla i krv i krvi vonj i noža sjaj,
opet je prošao uskrs bez Uskrsa i cvijeće i cvjetni raj.
Tužno ko mrtva lađa plovi hrvatsko vrijeme.
Ludosti silnih silno niče sjeme.

Sjećanje iz groba diže mrtve, ljubljene žene:
oči im pali ljubavlju, usne krvlju zažaruje;
sjećanje zarumeni lice koje iza prozora vene
i nadom tromom srce daruje.
Turobne misli. Krhke utjehe. Tragika dana,
sa pergamenta lažnog gospodstva naše se gospodstvo kljuka.
lažima, koje šuplje zvuče poput grobnog zvuka.
I borba sa psima biva teža i spoznaja raste i biva sve veća:
da je život ovaj balkanska bijeda i nesreća
i zaglušna crnih laži buka.

Sve je uzalud, vrijeme je prošlo, a mi smo sustali.
I sad se sjećamo: kako smo trebali poći
drugim stazama,
s drugim simbolima za šeširom,
i tada možda tek bi smjelo ustati

iz ove grobne jame iz tmine blatne noći.
I možda bi tada, o možda bi širom
našeg pustog vrta cvijeće cvalo.
Sunce sreće i slobode sjalo.
Možda. . .

Vrijeme je prošlo i prolazi i teče
a mi smo naivno tamburali i krotko razgovarali,
u bijedi se (glodajuć kosti) odmarali.
I sad smo sustali, pali, i zvone zvona,
bijele crkve nas na molitvu zovu,
da padnemo ničice i pred oltarima čelom taknemo poda
tješeć se praznim riječima iza teškog hoda
u godinama bez žetve i ploda.

Tiho teče mutna, odurna, teška voda
muljevitog vremena. Treba stisnuti zube i šaku,
zavitlati hromosti svoje brecavu štaku,
treba naći izlaz u bijedi našoj i mraku.
Treba — da, treba . . .
sada —
kada smo prosjaci goli, ranjavi, jadni;
bez nade, vjere i korice hljeba;
pravde i ljubavi gladni. . .
Treba, da, treba. . .

Slutnja sutrašnje jave

Proći će ćurlik frule i divne mirisne noći,
sočno vrijenje ljeta. List će svenuti.
Proći će smijeh i mi ćemo zamišljeni
u dolinu tužnom stazom krenuti.

Jecat će negdje raspete i neostvarene čežnje.
Bit će mrtve sve djevojke koje smo trebali ljubiti.
Tužno će pisma žutjeti i sjećati sunca u aleji.
Suza će kradom oči nam porubiti.

Žuborite potoci, sjajte i pršite slapovi srebrne vode.
Tiha glazba neka svira, neka mladost prati,
zvukom snenim, mliječnim, neka rane zalijeva,
i opet smijeh vedrih sati vrati.

Jednog ćemo dana kroz tugu večernje harmonike
znati: da je prošla lađa s pjesmom pijanih mornara;
(i vino i žene; proljeća otrovi i nemiri krvi;
večeri kad drhtahu živci ko gitara;)
i, da je došao čas kada se duša odmara.

Danas još sunčan je dan! Otvaram snovima vrata.
Danas ću opet zaboraviti na kucanje sata.

Balada o Mariji

Proljetne latice lete i po Tebi padaju —
po Tvome grobu. Gdje je Tvoja kosa plava?
Voćke se opet plodu nadaju.
Vode bujaju i kuljaju dimovi sivi,
a Tvoja ruka nekad bijela i drhtava
klonula je davno. Tijelo Tvoje ne živi.
Ležiš već četvrto proljeće u crnoj njivi.

Četvrto proljeće, djevojko žalosti moja,
četvrto proljeće lete laste preko groba Tvoga.
Treperi svjetlost sunca i nebeskih boja.
A nekad lako plesala Ti noga.
Usne s ranjene duše moljahu Boga,
a sivi gavranski dani kljuvahu pluća.
I tada je bilo cvijeće i lijet divljih ptica
i dimovi povrh kuća.
Suze su tekle preko Tvoga lica.
Bila si tužna.
Bila si jadna.
I zalud su te zelen šume zvale
i vedri, topli, dječji glasovi.
Ti si umrla djevojko, tugo moja.
I mrtva si sada.
Cvijeće Te zove, proljeće se smije,
latica snijeg po grobu Ti pada.
Cestama i dalje mladost propada.
I odlazi. Povratka nema.

Mrtva jesen

(Pok. Milanu Šuflaju)

Mrtva naša jesen puna je šutnje i zvrjanja visokih avijona.
Staro stablo na vjetru listiće gubi i ovi lijeću i gnjiju u kalu.
Odurno blato ceste tužnije šuti kraj zvonjave večernjih zvona,
pratnje sablasnom plesu lubanja na mrtvačkom balu.

Smrzla se usna glibom zamrljana i nasmijana blago;
s vitkog zvonika bačeno u blato zgrčilo se tijelo čovjeka.
Pospani gmile dani noseći u svome krilu muziku jeze,
mračne budućnosti ovog nesretnog, ovog suludog vijeka.

I mladost dolazi s barjacima, zdravicama i nadom u očima.
Skršeni podvig tisuć puta ponovo se počinje.
Životi kao slike filmske minu u stratištâ jezivim noćima
Smrt bratskom uzmahuje rukom i nad lješeve se naginje.

Vrijeme je romantičnih laži. Nitkovi po prošlosti pljuju.
Blatna je naša cesta i žalobna zvona se čuju. . .
Nema riječi čarobne da otvori gluposti čelične brave,
nema magične joj moći, mrtve su velike glave.

Sjen ove mračne jeseni tiho blatom korača,
po mrtvom tragu minulih kotača.

Na grobu Ivana Kozarca

Na tužnoj njivi, na zelenoj njivi,
leži grad mrtvih nepomičan nijem:
djevojke, starci, zaljubljene žene
i ti med njima u mladosti svojoj.

Prolijeću ptice, oblaci putuju,
lutaju pogledi, a starinskim drumom
lete sad vranci i kandžija puca
i u kolima miriše sijeno.

Oj željo moja, moje mladovanje,
kako su nekad ponosni jablani
stražili dok si cjelivao žene
kraj prašnog puta u zelenoj travi.

Cvalo je cvijeće, tihe ljubičice
i tekli dani u čežnji i bolu
proždiruć tvoje raspjevane sanje,
ločući snagu tvoje tople krvi.

A sada tebe nema, a kraj druma
posljednji jablan polomljenih grana
sjeća se tvoga prštavog smijeha
žena i sunca i ljubavnih dana.

U mrtvoj njivi, šute kosti tvoje,
kraj tebe davne djevojačke želje,
starački mir i dječje sanjarije.
Bijedno, tiho sve i nepovratno.

Brodovi prolaze

Kao naši dani tako idu brodovi.
Promiču s njima naše želje,
naše ludosti i otrov sivog proljeća.

Kao naša mladost idu brodovi,
s njima i mi — plesači na žici,
luđaci i klovni pod maskom smijeha.
Umiremo tako, užeta se kidaju
i tonu trupla za života sagnjila
u mutnu, turobnu vodu odurnu od šutnje.

Noći dolaze nove i u njima lampioni,
zvijezde i žene gole i bluda magle.
Dolaze i prolaze.
I ti si prošla.
Proći ću i ja.
I sve će biti kako je i bilo.
I sve će biti opet pijano i bludno,
ali se nitko ne će nikada
na Sunčanu Goru popeti.
Nitko nikada.

III

Djetinjstvo

Kuća naša stara i trošna stoji tužna u mraku.
Sjeća se davnog djeda koji je u grobu strunuo,
a nekad — na duduku izvodio glazbu laku;
sjeća se stare majke koja je sjedila na pragu
i smirena ispredala pređu laku,
tkala kraj prozora tkanje za dječicu dragu.
A tada isto ko i sad, vjetar bi nad krovom dunuo
i pala kiša i cvjetale voćke
i gorilo kandilo malo u tihome kutu;
gakale guske —
kvocale kvočke —
i smijeh djevojački cvao u sunčan dan.

Onda je došla tišina. Na groblju novi humci.
Dvorište opustjelo, vrijeme u nepovrat odvelo
družinu vedru:
skosilo kosti stare, zgnječilo dječicu jedru.
I tada još je samo po gdjekoje djetinjstvo u prnjama
kročilo mračnom izbom, zemljanim podom;
plovilo, kao tiha lađa mrtvom vodom.

kuća naša sjeća se djetinstva u ruhu stida i straha:
sivi vojnici gacahu u jatima posred drumskog blata,
namršteni i nijemi, siti barutnog praha . . .
Bijedni bijahu zalogaji tog djetinjstva, krhke molitve
i sanje,
radosti drage titravo blještanje.
Kuća se stara uvlačila u djetinstvo ovo,
uz nju ravnice, šume, raspeće na kraj sela.
Rijeka Sava, starinski čardak i bosanskih pejsaža lice'
obrisi modre, daleke Majevice.
Prva bijeda je nastupala i stupala.
Sunčane žege traci, motike zvek i bijelog kljuseta kas,

psovke prostačke, rakije vonj i bola čas:
ranjena se noga u krvi crvenoj kupala.
Obuća slaba, trošna odjeća, preziranje moćnih
i oskudjevanje,
drugovi, gospodska djeca sa perima za šeširom i na
odjeći nizom zlatnih dugmeta;

viđeni slatkiši za tuđim stolom noćnog sanjanja meta
i plač u tmini i prva dječja sjeta.
Kuća naša stara motrila je ono blijedo lice,
oči one modre kako prate šetnju oblaka i lastavice.
Kuća stara motri i danas korake trome,
počivajući u mrtvilu svome;
kuća stara se ruši i život se u njoj ruši —
jecaji se javljaju i množe u zgaženoj duši
i šetaju s dima vrutkom po mrkome krovu:
mrtvo dijetinjstvo uzaludno zovu.

Marija

Bila jednom jedna dobra, mala Marija.
Bila jednom jedna nujna, topla arija,
okarina, frula, zrelo ljetno veče,
život koji ko rijeka sneno teče.

Danas osta samo suza, mladost starija.
Rana tiha, ali dublja, jače peče.
Tužan osmjeh, zvonkost zvona, nujno veče!
Otišla je dobra Marija.

Bila je jednom jedna usna, svježa, rumena;
jedna draga mladost, vedra, sanena.
Danas više nema onog ljeta, onih arija,
zvonke pjesme, — umrla je mala Marija.

Rastanak

Tiho kiša pada. Tiho glazba svira.
Tiho mladost stupa drvoredom.
Tiho peče rana, tiho dira
rastanak sa turobnim slijedom:

Omah modrog rupca u sutonu blagu,
nježan osmjeh, oka zaljubljeni sjaj,
trak sreće u pogledu ti dragu,
skriven uzdisaj.

Sitna škropi kiša. Stane. Tiho.
Vlak pred polaženjem. Spremno sve.
Stisak male ruke. U oku zanjiho
jecaj ti je nijem suze dv'je.

Tko zna da li ikad opet tako kao
sada, jedno pokraj drugog ćemo stati,
ljubav da l' će mrežu svoju tkati
oko naših srca tko bi znao?

Tiho pada veče. Tmina i tišina.
Rame niže od mog. Vitak stas.
Pisak. Crni štropot. Dublja tmina.
Odlazak. I ispod divnog neba kas.

Tuga u očima

Čemu su oči ti tužne, djevojko moja
I zašto ruke bijele drhte ti u tmini?
Noći nam teku bez pjesme. Zvijezde
Tužnije sjaju u modroj visini.

Gdje su livade, šume, i meke ljubavne riječi?
Ranjavo naše vrijeme krvavi dnevnik piše.
Novine u sebi nižu kalpake i bajunete
I Madride crne iz kojih barut miriše. . .

Bljutav je ljubavi tek i snovi svi i pjesma,
Leluja se crna slutnja u svakoj riječi.
Čemu se nadaš ti? I znaš li kako su bijedne
Sve naše pijane priče o ružama i sreći?

Sanjajmo moja draga! Djevojče krhko i tiho.
Bijeli moj cvijete cvati i glazba nek te njiše.
Možda će skoro zgažene mladosti kostur se ceriti:
Kako smo bili,
I kako smo sjali i treperili,
I onda pali i nema nas više.

Tumaranje sentimentalnog srca

Tumara sentimentalno srce pljesnivim krčmama.
Umorna glava nad stolom drijema.
Proliveno vino, muha roj.
Noć kišna i tužna iznad sela.

Srce sanja o vinu i ženi vrelih bokova.
O slasti u času kada vrijeme stoji.
Čovjek tad u svijesti zvijezde broji
bez tuge i suznih okova.

Sanja srce o pupoljku kojeg gruba ruka
ubrala je bez milosti nakon hrpe krotkih laži.
Sanja o danima gladovanja i krvavih muka,
kad se po cestama sreće stopa traži.

Tumara srce po dalekim zemljama i slikama
prošlih dana,
posrće srce i biva sve mekše i luđe.
Kroz njega se provlači strasti karavana,
povorka žena što sve su već tuđe.

Sjaju u njem jedne tihe, blage, sreće pune oči,
jedan nijemi pogled koji davno minu.
Razbijena čaša — slika mladosti.
Utopljeno srce u prokislom vinu.

One dobre oči, srce opijeno, ne će se nikad vratiti,
i u tamnoj noći ljubavlju se zlatiti.

Provincija u jesen

Bilo je ljeto i sunce je sjalo
kroz srce buncao žubor sreće.
Sada u blato tonu nam noge —
na usne osmjeh ne će.

Padaju kiše i topki snijezi.
Kopkaju dušom nokti brige.
Čelo mladosti zavilo velo
kiselih laži i intrige.

Bilo je ljeto i mlade žene —
modre i svježe, bez šminke lažne.
Danas je tiho. Srce je čilo,
ali su oči sjetne i vlažne.

Danas je tiho, ceste su blatne,
razbarušene kose zlatne.
Prašina legla po starom klaviru.
Tiho drijemaju starci i umiru.

Dolazi veče, dolazi tmina,
cestom kroz blato ide se sporo.
Kad ćemo ispit vrč slatkog vina?
Hoće li izać sunce skoro?

IV

Planino moja

Planino moja, hej planino moja,
kroz tebe jezde svati kićeni,
kroz tebe teku dani mileni,
djevojke vite jele, svježe ljubljene.

U tvojoj šumi trava zelena
i lišća zelen svod se leluja,
žubori potok i kao čežnja
obijesna srca zorom nabuja.
Hej lišće moje, lišće zeleno!

Grlu se otme pjesma vesela.
Djevojko dušo, zrela jagodo.
Usne su tvoje vino šećerno,
oči su tvoje mile krijesnice,
sreće i mira dobre vjesnice.

Planino moja, starino moja:
sladak se zuj sa tambure toči.
Nevjesto moja, rumen jabuko,
u brlog ćemo medveđi poći.
Teći će zvijezde i divlje noći,
sjati će sreće drago kamenje —
tvog djevojaštva sjajno znamenje.

Bit ćemo sretni i zaboraviti
na užase svijeta —
na mahovini oči sklopiti,
u jedno se stopiti,
srebrne rose vrč ćemo popiti
i u ljubavi se planinskoj
divljoj
neodoljivoj —
utopiti.
? ? ?

Lik moga djeda u sumrak

U sumraku, kraj ognjišta starinskog, šutiš
djede moj stari
i zjene ti sjaju umorom u krilu starog doma.
Izborano lice kao da je usnulo,
i ono se večerom odmara.
I dok mi drhtave ruke grije žeravice jara,
pogledom čitam patnje sa tvog izboranog čela;
stradanja što ih život obilno daje,
na njemu se odrazuju.
Ruke su tvoje umorne i prsti svinuti, tvrdi:
nikad nisu gladili svilu i puzli mirisnim plišom:
kvrgasti prsti, na motici zgrčeni,
mivani znojem, rosom i kišom.
U tvome srcu, moj djede, kûpa se ljubavi krije
za dom taj stari, za duge naše njive i zelene šume;
za rođenu grudu, što vječno strada
i krvava, iz rane u ranu pada.
Riječi su tvoje najdublje proročanstvo,
u njima se prošlost uskrsla javi;
riječ tvoja o brizi zbori i jecavo romoni
kad priča o životu i kad Gospoda slavi.
Motrim te. Sumrak je. Čorba se u loncu vari.
Sa stijene — drvene kašike mame.
Šutimo. Večera će skoro zgotovljena biti
za tebe starče i za me.
Na svodu zvijezde prve se pale
a ja motrim lik tvoj i sive ti oči
u koje se magle pramen skrio,
a nekad im je odraz modar bio.
Djede, u tvom starom kaputu i sa prodrtim klobukom,
star i poguren i bjelokos takav si mi mio —
takav si mi drag.

Idila

U mokroj travi tragove ti tražim.
Slušam zvuk skladan jučerašnjeg smijeha.
Drhtavu pjesmu, lijet divjih ptica
i riječ toplu u susretu prvom.

Blista se rosa, odista se blista.
Znam, i ti još si rosna kaplja mila.
Zaboravit ću sve tuge, gorčine,
i cvjetat ćemo u proljetno jutro.

I blistat ćemo u polju, kraj žita,
uz cvrkut cvrčka i miris šljivika,
uz daleke tambure zvuk i igru bosih nogu.
Bit ćemo sretni za trenutak, draga.

Zaboravit ću na oblačje crno
ravninskim krajem kročeći uz rijeku.
U tvoje zlatne kose talasu i očima tvojim,
naći ću draga, tihi zaborav.

U mladosti tvojoj, u tvom devetnajstom proljeću,
iza svih borbi sa tminom i psima,
naći ću dragulj preblagoga sjaja,
naći ću dobru dušu — koja sanja.

Februarski elitni bal

Pod sjajnim i svijetlim napirlitanim svodom,
glatkim i ispranim podom
gomila se pijana vrti, zubala u taktu njišu,
blješte lažni dragulji i gusarsko zlato.
Mužjačke oči gojazne ženke sišu.

Elitni ples. Tri stotine bijelih bezbrižnih žena,
tri stotine tijela ovile najskuplje krpe.
Elitni ples. I frakovi novi po pariškom kroju.
Šampanjac, torte, južno voće sočno i jela drugih hrpe.

— — —

A da li se ovdje znade:
— da postoje krvave i raspete, zgažene i trudne žene,
da li se zna za radničke žuljave ruke;
i da se selo davi u bijedi željno kruha,
i da postoje mračne tvornice i vitkih dimnjaka sjene,
mladost što tužna, ostavljena vene,
bez sreće, novca i blještava ruha.

— — —

Kreštanje jazza i ponoćno bratimljenje u mračnoj,
sporednoj sali,
šminka i slina i znojne ruke i butovi vreli:
požuda, sitost, toplo salo i tangoa vali.
Mazne su oblike požudni prsti sreli. . .
I tako dalje. . .

— — —

I pred zoru umornih vjeđa, gospoda povraćaju krišom,
sadržaj se želuca tužno ljeska na fotelji ovitoj plišom.
Citroen se gane i krene i ode.
Frakovi niz glavni izlaz brode.
Elitni bal ko pjena sapunična pline.
Kroz prozorsko staklo sunce sine.
I sja. i sjajem svojim takne mjesto kužno,
i usna mu se zacereka ružno.

* * *

Možda si iz priče ti Beatrica,
ili si lijepa tek geranija,
koja na balkonu miriše u veče?
Ili imaš krila, ili — samo manija
naša stvorila te da u mozgu teče
misao u kojoj titraš gola sva,
i plamenom modrim gore oka dva.

Ili si sanjarija, ili si melodija,
opojstvo u trenu, mozga zaborav?
Ili svega toga — samo si parodija?

Vino si u noći, piće slatko si,
voćnjak za budućnost, za vremena;
klovn si, draga moja cirkuski;
ili ne! — ta ti si zbilja samo žena!

Nisi ni Beatrica, nisi ni geranija,
kaplja rosna, niti zv'jezda ranija.
Stvorila te bajkom naša manija —
da na tmurnoj bini glavna budeš rola,
da u mašti plešeš divlja, gola,
i u srcu kopkaš crnim noktom bola.

Sunce

Preko njiva Sunce korača,
preko naših umornih tijela.
Šeta Sunce od sela do sela,
od oblaka do oblaka bijela.

Sunce blještave radosti i proljeća,
budi u krvi uspavane dane.
Plovi ko lađa. Nasmjehne se.
Na izbe sirotinjske pane,
utjehom mije neisprane rane,
u mračnom kutu iznenada grane
i sja i ljubi bolesno dijete,
na odru mrtvo lice nježno takne
i mrtve oči za tren zasvijete —
ispaćen mrtvac začuđen se makne . . .

Šeta se Sunce, dobro, drago Sunce
proslavljeno po svecu iz Asiza,
na izletima bogataše prati i mlade čile žene,
Zagreba, Rima, Nice i Pariza.
Svakoga posjeti, svakog razveseli
od jutra ranog do večeri kasne,
darove iste svima podijeli
blistave i krasne.
I šapuću svi, kliču svi —
o veliko Ti —
Sunce!
Sunce!
Sunce!

Proljeće

Proljeće raste u krvi u valu nemira,
pleše u zjenama djevojčica.
U frulu tanku kraj rijeke svira,
silazi u kljunu ptica.

Proljeće je u nama, u nutrini,
U riječima mladost, srce pleše.
Penju se oči nebeskoj modrini:
anđeli se mili smiješe.

Proljeće šumi u krvi i duši
ko potočić žubori, ljubav širi —
i suzne oči radovanjem suši
(u njih uranja)
svirajuć divno na zelenoj liri
uspava dušu i blago je smiri.
I duša sanja . . .

Bosna

U snu viđena davnom djetinjskom čarobna zemlja,
sanjana i voljena i žuđena —
u susretu se prvom javila raskošnim dahom
svojih oranica i pjesme —
dahom, u kome krvi se osjeća miris i dani
bijesnih bura i goleme slave . . .

Bosna u djenjstvu viđena i zavoljena
u lutanju po mrkim planinama i šumama,
šumila je snima blagim u noćima,
kad se i žudi i voli
daljina i nepoznatost,
i kada gorko boli
spoznaja da je samo jedna mladost u tijelu jednom,
i srce jedno i vrijeme da protiče vječno
i ne vraća se u slikama istim —
nikada više.

Koraci prosuti prašinom stoljetnih cesta
blagoslov su mira i užitka putniku donijeli;
kućice one, umorne ruke i lica i oči,
i smirenje, spokojstvo u vjeri da ima Boga
i da će pravda kraljevat iza sile . . .
Koraci ti, u divnim krajolicima,
među rijekama i vitim borovima
i sladak zuj tambure i raspjevana grla
opijao je umorna putnika
i treperio,
sa zvijezdama treperio u divljoj noći.

I razgovor taj u sjaju sunca i zrijenju ljeta
tečni i zvonki pun je vjekovnog čara;
u njemu šumi Drina, Bosna, Vrbas i Sana,

vjetrovi mrkih planina i šum jajačkog slapa;
govor taj — mio kao majčina duša,
nad kolijevkom djetetu oči sklapa,
umornim srcem kao kišica škrapa;
žubori bajno u pjesmi i prošlost slika,
dočarava ponos davnog kraljevskog lika.
I pjesma ta čudesno šara mozaik nutarnjeg čovjeka
i rastvara se nad tvrdim kulama viteških dana
uz rakije tečan vonj i kaven srk,
jekne i ojče i drhti u noćima
kao i zvijezdâ gospodski divni sjaj.
Treperi pjesma i u njoj duša jezika,
njiše se u djevojačkim slita snima,
počiva skrita u prebujnim i prebijelim njedrima
iza demira; ona je utjeha mladosti sjetne,
cvijet najljepši godine cvijetne.

O moja Bosno — mladosti moja, djevojko neznana,
nikad ti lice vidjet ne ću, nikad ti grla čuti,
nikad ti riječ se ne će lijevati
na moje rane. Oči ne će sijevati
za mene, ljubavi ljupke i sreće trenutne pune.

O moja Bosno —
čardaci pusti i begovski mrtvi konaci,
pradavno ono slasno plandovanje.
Ajšo, djevojče boso, djevojče rasplakano,
nov život pruža ti čašu slatka pića;
opij se, zaboravi. Kreni u dane nove,
u novom ruhu sa skitničkim oblacima
i sa pticama koje pod njima plove
u svijet. Život tvoju mladost zove,
zove te vrijeme, širina prostora,
borove šume, livade i cvijeće rosno.
Ustani, pođi. Raduj se i smij
i pjevaj sevdalijski sjetno i toplo —
o moja Bosno!

Osogov
(1937)

Prolaze dani, prolaze tuge i prolijeću ptice;
nostalgija čudnim šarama šara lice,
nostalgija opija srce divljom sjetom
i srce je postalo divlje, pobraćeno s divljim cvijetom.
Duša je sklopila bratimstvo s oblacima i maglama,
duša je oblak koji se savija ko marama
i prelijeva jutrom u predivnim šarama.
Duša je dašak rumenih makova, ona je strasferska lađa,
i biva ljepša, sve pitomija i mlađa;
iz nje se čudo zelene šume rađa:
od slatkog jutarnjeg daška postaje mlađa.

Lutanje po stazama mahovine, po stazama tišine i šutnje!
Ta skitnja je slična zvuku lutnje —
glazbalu noćnog vjetra kad se uzbijesni
i kad jurne u mračne dubine
tajanstvene i mrke Osogov planine.
Stupamo po stazama mira, gdje kačačka stupala je noga,
po grobovima kamenim bez slova i živa sloga,
gazimo tratinu koja sakriva kosture tijela
što bijahu i snažna i topla i bijela,
sa srcima koja su mnogo htjela.

A šuma šuti, šuma sanja i misli na minule dane:
šuma od večeri čeka do jutra koje plane;
promatra blijeda lica iz dalekog bratskog kraja
i tajnama svojim šapće im čudne riječi,
i duše im i srca osvaja.
Šuma je tiha, šuma je divlja i divljinom odiše,
hajdučkim željama i lišće joj miriše . . .

Bilješka pri kraju

Književnost je naša suvremena slična otmjenom salonu, u kojeg se ne ulazi s opancima i bez rukavica. Književne su revije u velikoj mjeri pune patentirane suradnje patentiranih suradnika, po čemu se jasno spoznati može da je situacija veoma slična onoj u vremenu A. G. Matoša, zatim A. B. Šimića i ostalih, a na vratima je redakcijâ vertheimova brava, koju samo sretnici mogu otključati zlatnim ključićem.

Mi još nemamo izgrađene *narodne književnosti*. Kod nas postoji luda zbrka pojmova o vrijednostima i nevrijednostima. Naša književna kritika je većim dijelom šepava i ćorava kokoš, ili ako hoćete bolesnik u vrućici, jer će o jednoj te istoj knjizi izreći skroz oprečna mišljenja: *crno i bijelo.* U našem javnom životu kraljuje *protekcija* i prst njezin je svemoćan: jednima se štampa sve, a drugima ništa; jednima se prikazuje svake sezone slabe drame u kazalištu, a drugima dobre ili barem iste takve trunu u ladicama. Kod nas postoji sistem ubijanja volje i snage i života, a taj je — čekanje! Autora se okiva tim sistemom i truje ga se čekanjem po tri godine, a tada mu se saopći da je rukopis odbijen. Zamislite, tri pune godine! A šta se sve za to vrijeme može stvoriti. Čovjek čeka i u tome je čekanju izgubljen. A tko će mu vratiti tri pune godine? I ima li gdjegod u ovom mračnom i kratkom životu kod ozbiljnog radnika godinâ za bacanje? Postoje birokratski obziri i diktat i recepti: pišite tako i tako; postoji bonvivanska *literarna diktatura*, koja uškopljuje širinu i snagu talenata. Postoje gospoda urednici, koji suradnike prosuđuju po gracioznosti nastupa i otmjenosti fraze u ličnom kontaktu. Ima kod nas pjesnika

koji znadu šta je i rima i ritam i slično, ali ne znaju šta je to *ova krvava stvarnost* i zato im pjesme ne vrijede i zato su hladne, jer nemaju u sebi *životnih sokova i vrijenja;* ima kod nas tri četvrtine *literarne fabrikacije* koja je daleko od života; produkti su samo prošli pokraj životne staze. A ipak se toj književnosti ustupaju stupci i stranice i njenim se nadničarima skida šešir priznavački ponizno i smjerno. Naš seljački svijet u Hrvatskoj sazrijeva u smislu shvaćanja i prihvaćanja svoje književnosti, ali iste još premalo ima — *treba je stvoriti.* Pa je žalosno, beskrajno tužno i turobno, koliko je bahatosti kod nas i uobraženosti velike kao gora Himalaja. A poslije svega toga nameće se potreba velika i svjetla: *izvršiti strogu reviziju prošlosti i sadašnjosti književne i krenuti novim smjerom aktivizma i zdrave pameti.*

Obziri nas sputavaju strahovito i zato imamo stotine dokaza: mrtav Matoš biva onemogućivan danas, kad je prošlo već 25 godina od njegove smrti. Nema smjelosti! Vrijeme je značajno i tužno, a kukavičluk je neizmjerno golem. *S tim kukavičlukom treba obračunati.* Treba poći *novim putom* i pod novim barjakom na kome piše: *konstruktivnost i bezobzirnost.*

*

Moja je zbirka nastala najviše iz protestnog osjećaja protiv bijede i nepravde u svijetu i domovini. Vibrirao je u meni pri njenom sastavljanju osjećaj ogorčenosti protiv podsmjehivača sitih i bezbrižnih, gladnima i jadnima. Od djetinjstva prati me žablji prezir protekcionaša i mudraca bez zdrave pameti, jer njima nije jasno, niti će im ikada biti, kako se u hrvatsku književnost može netko uvlačiti

bez šarenih kupljenih diploma od papira i bez posebnog svetog i propisnog zanimanja koje donosi tri hiljade na mjesec i ženu milostivu sa zlatnim zubalom i prstenjem. I kako može netko — tko korača njivama i „idilom" i znade iz vlastitog iskustva šta je seljački znoj i stara sipljiva kljusad, poplava polja i opanci poderani, gnojne rane i gladovanje — kako može takav netko zakucati na vrata otmjenih gospodskih redakcija iza kojih miriše fina kolonjska vodica i stoje frizure propisno začešljane, tople higijenske prostorije s udobnim foteljama i, tako dalje. Pa sam ustrajno slao pjesme gospodi, i gospoda su ih bacala i derala, a u meni sve je jača bivala spoznaja da se kod nas ne postaje samo ministar i narodni zastupnik po dekretu, pomoću veza ili slučajem, nego se nekakvim nesretnim slučajem postaje i pisac i književno ime. Uvali se tako netko u književnost kao „Pajo u baru", i brčka u njoj, praćaka se, a ne vidi jadan nikada žabokrečine na nosu, ne vidi da bara nije rijeka čista i bistra, nego smrdljiva, ustajala vodurina. Nije dakle važno: da li je netko pismen i da li mu djelo ima kakve stvarne umjetničke vrijednosti, ali je važno da spada u neki kavansko-redakcijski krug, i da ima čovjek „lijepe oči", iako je književnik g. S. K. (u jednom svom pismu nepedagoški napisanom i upravljenom meni) mišljenja da lijepe oči možda i nisu važne, očito ne htijući shvatiti moju „duhovitost". A ako nijesu doista važne lijepe oči, koji je onda đavo, i kako to, da jedni mogu stalno i vječno postajati patentirani ministri i novinari, patentirani pjesnici i proroci, a drugima, koji su ili u centrumu bojkotirani ili od centruma udaljeni 300 kilometara, u blatu i osami, bacaju se pet godina pjesme u koš iz posve neknjiževnih razloga, *i ne*

napiše im se ni jedno pismo, u kome bi se razjasnilo da je bolje novac i vrijeme potrošeno za pisanje pjesama upotrebiti na duhan i žene, — dok je vremena!! Pa kad od mojih 50 ili 100 drskih, nepočešljanih i nenaparfimiranih pjesama nije štampana ni jedna, a pet šest godina mi nitko ne može vratiti, šta mi je preostalo drugo nego da ih sakupim i uz pomoć dobrih ljudi — otisnem u ovaj tmurni život.

I. Balentović

U pripremi rukopis:

„Na pomičnoj vrpci"

sa slijedećim glavnim stavcima:

Industrija dvadesetog vijeka
Balkan i njegova industrija
Tehnički napredak i nezaposlenost
Bata — kralj cipela
Sistem kapitalističkog rada i propagandne metode
Zaposlivanje žena u industriji
i t. d.

Kazalo